

СХВАЛЕНО
рішенням Комітету
Верховної Ради України
з питань аграрної
та земельної політики
від 19.02.2020 р., протокол № 26

РЕКОМЕНДАЦІЇ
комітетських слухань на тему:
«КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ
СІЛЬГОСПТОВАРОВИРОБНИКІВ В РАМКАХ
РЕАЛІЗАЦІЇ АГРАРНИХ РЕФОРМ»

Комітет Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики підтверджує свою позицію бути платформою для спілкування та консолідації інтересів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, профільних асоціацій, громадських об'єднань, експертного середовища з питань реалізації реформи у сфері агропромислового виробництва та розвитку сільських територій.

Заслухавши та обговоривши інформацію народних депутатів України, заступника Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, заступника Міністра фінансів України, представника Рахункової палати України, а також доповіді і пропозиції представників Національної академії аграрних наук України, громадських організацій, профільних асоціацій та інших учасників слухань, а також беручи до уваги досвід Європейських держав та рекомендації експертів світових проектів, в тому числі Європейських з підтримки та розвитку сільськогосподарської та продовольчої політики, інших міжнародних представників, організацій, учасники комітетських слухань відзначають наступне.

Україна є аграрною державою і агросектор залишається флагманом економіки та ключовою складовою українського експорту. Агропромисловий комплекс України формує близько 12 % валової доданої вартості, в якому зайнято близько 3 млн. осіб населення. Сільське господарство сприяє розвитку інших галузей, які поставляють засоби виробництва та споживають продукцію сільського господарства як сировину.

Галузь зберігає позитивну динаміку виробництва. За підсумками 2019 року приріст виробництва продукції сільського господарства склав 1,1 %, у т.ч. продукції рослинництва – 1,3 %, продукції тваринництва – 0,5 %.

У 2019 році аграрії збрали рекордно високий урожай зернових та зернобобових культур – 75,1 млн. тонн, що на 5 млн. тонн більше ніж у 2018 році.

У 2019 році в Україні зросло виробництво м'яса на 4,8 %. В цілому по Україні було реалізовано на забій 3,5 млн. тонн сільськогосподарських тварин і одержано 16,7 млрд. шт. яєць від птиці свійської на 3,4 % більше ніж у відповідному періоді 2018 році. Разом з тим, складною залишається ситуація у молочній галузі тваринництва продовжуючи негативну тенденцію останніх років. У звітному періоді загальне річне виробництва молока вперше перетнуло 10-и мільйонну межу і знизилося до 9,7 млн. тонн, що на 3,7 % менше до 2018 р. Основною причиною такої ситуації стало скорочення поголів'я великої рогатої худоби на 5,7%, у т. ч. корів на 5 %.

Одним із стримуючих факторів є низький рівень закупівельних цін та конкуренція з боку імпортової молочної продукції. Частина попиту на споживчому ринку покривається за рахунок імпорту молочної продукції, який у 2019 році зріс майже на 60% до 2018 року.

Майже на рівні 2018 року спрацювала галузь харчової промисловості демонструючи незначну позитивну динаміку (збільшення на 0,2%) щодо обсягів промислової продукції виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів.

На сьогодні за рахунок агропродовольчої продукції забезпечується близько 44 % загального експорту держави. За результатами 2019 року експорт продукції АПК зріс на 19 % і склав 22,15 млрд. дол. США (18,6 млрд. дол. США у 2018 р.).

З початку 2019 року збільшились прямі інвестиції (акціонерний капітал) в сільське, лісове та рибне господарство на 16,4% (або на 75,5 млн. дол. США).

Незважаючи на зростання протягом останніх років виробництва продукції сільського господарства, аграрний сектор економіки не повністю використовує наявний ресурсний потенціал, що обумовлено обмеженістю необхідних обсягів власних обігових коштів та доступом до дешевих кредитних ресурсів, і, як галузь із високим рівнем залежності від погодно-кліматичних умов, сезонним характером виробництва та уповільненим оборотом капіталу потребує підтримки з боку держави.

У 2019 році на державну підтримку в цілому спрямовано 4 342,6 млн. грн., з них:

- на державну підтримку галузі тваринництва спрямовано 2 433,7 млн. грн. (83 % від передбаченого, кредиторська заборгованість за напрямами, які не виплачені у 2019 році становила 114 млн. гривень), в тому числі:

✓ часткова компенсація відсоткової ставки за залученими банківськими кредитами **9,7 млн. грн.**

(7 суб'єктів господарювання за 8 залучених кредитів);

✓ часткова компенсація вартості об'єктів, профінансованих за рахунок банківських кредитів **75 млн. грн.**

(9 суб'єктів господарювання за 11 проектів будівництва та реконструкції тваринницьких об'єктів);

- ✓ дотація за утримання корів **531,2 млн. грн.**
(1 074 суб'єкта господарювання за утримання ними 358 929 голів корів);
- ✓ часткове відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення племінних (генетичних) ресурсів **150 млн. грн.**
(246 суб'єктів господарювання за закуплені 6 262 гол. ВРХ, 781 гол. овець, 5 532 гол. свиней та 257 900 доз репродуктивного матеріалу);
- ✓ дотація за утримання молодняка **615,5 млн. грн.**
(230 925 фізичних осіб на 440 735 голів молодняка ВРХ);
- ✓ часткове відшкодування вартості тваринницьких об'єктів **526 млн. грн.**
(35 суб'єктів господарювання за введені в дію 49 об'єктів);
- ✓ часткове відшкодування вартості об'єктів із зберігання та переробки зерна **526,3 млн. грн.**
(55 суб'єктів господарювання за введений в дію 61 об'єкт).

В цілому в галузі тваринництва у 2019 році скористалося державною підтримкою **1426** суб'єктів господарювання та **230 925** фізичних осіб, що дозволило залучити 8 кредитів, закупити 6 262 гол. ВРХ, 781 гол. овець, 5 532 гол. свиней та 257 900 доз репродуктивного матеріалу, частково відшкодувати вартість 49 тваринницьких об'єктів та 61 об'єкта із зберігання та переробки зерна тощо;

- на державну підтримку фермерських господарств спрямовано **418,1 млн. грн.** (90 % від передбаченого, кредиторська заборгованість за напрямками, які не виплачені у 2019 році становила 115 млн. грн.), в тому числі:

- ✓ здешевлення кредитів **87 млн. грн.**
- ✓ часткова компенсація вартості насіння **50 млн. грн.**
- ✓ часткова компенсація сільськогосподарської техніки та обладнання **195 млн. грн.**
- ✓ часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами **0,6 млн. грн.**
- ✓ фінансова підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів **2,8 млн. грн.**
- ✓ компенсація на 1 га новоствореним **18,4 млн. грн.**
- ✓ компенсація на 1 га крім новостворених **64,3 млн. грн.**

Програмою підтримки скористалось близько 10 тис. фермерів та 2 сільгоспоперативи.

Найбільшим попитом у фермерів користувались такі напрями:

часткова компенсація за придбану сільськогосподарську техніку та обладнання (4 192 фермерські господарства);

часткова компенсація вартості насіння (1 487 фермерські господарства);

здешевлення кредитів (1 242 фермерські господарства).

Крім того у 2019 році через Укрдержфонд спрямовувались кошти, передбачені у спеціальному фонді, в обсязі 244,5 млн. гривень. Програмою підтримки скористалось 617 фермерських господарств;

- на державну підтримку за напрямом **компенсації сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва** спрямовано **640,79 млн. гривень** (72,7 % від передбаченого, кредиторська заборгованість за техніку та обладнання, яка не виплачена у 2019 році, складає 564 млн. грн.).

Програмою скористувалися 9502 сільськогосподарських товаровиробники, в рамках якої ними придбано 25 065 одиниць техніки та обладнання на загальну вартість 5,8 млрд. гривень., а саме:

- 10 зернозбиральних комбайнів;
- 214 тракторів;
- 4 зерновозів-автопоїздів;
- 4 118 ґрунтообробної і посівної техніки;
- 20 719 іншого сільськогосподарського обладнання.

- на державну підтримку за напрямом **здешевлення кредитів** фактично використано – **450 млн. грн.** з передбачених **451,7 млн. грн.**

Кількість підприємств, які залучити пільгові кредити – 426, з них: 248 мають чистий дохід (виручку) від реалізації до 20 млн. грн., 51 проводять діяльність з вирощування та розведення тварин.

Загалом залучено пільгових кредитів на суму 4628,3 млн. грн., з них: 622,4 млн. грн. суб'єктами господарювання, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації до 20 млн грн., 1777,6 млн. грн. суб'єктами господарювання, які проводять діяльність з вирощування та розведення тварин;

- на державну підтримку **галузі садівництва, виноградарства та хмелярства** спрямовано **400 млн грн.** (100 % від передбаченого), а саме:

✓ на часткову компенсацію вартості придбання **280 млн. грн.** садивного матеріалу плодово-ягідних культур, винограду та хмелю

(229 суб'єктів господарювання за закладення 3897 га плодово-ягідних насаджень, 246 га виноградників та 9 га хмільників);

✓ часткову компенсацію вартості будівництва **120 млн. грн.** холодильників з регульованим газовим середовищем та об'єктів із заморожування плодово-ягідної продукції, придбання ліній товарної обробки плодів, механізмів для проведення технологічних операцій у хмелярстві (ліній та обладнання для гранулювання хмелю), обладнання для висушування фруктів

(12 суб'єктів господарювання за будівництво 5 холодильників з РГС ємністю 8,5 тис. тонн, 1 об'єкта із заморожування плодово-ягідної продукції, придбання 5 ліній товарної обробки плодів, 3 механізмів для гранулювання хмелю та 1 автоматизованої лінії для висушування фруктів).

На державну підтримку аграрної галузі у 2020 році планується спрямувати 4 240,0 млн. гривень, з них:

- на державну підтримку галузі тваринництва – 1 000 млн. гривень.

Мінекономрозвитку заплановано оптимізація політики держпідтримки, шляхом уніфікації алгоритму нарахування та виплати державної підтримки (раз на рік), що розрахунково дозволить в разі дефіциту коштів забезпечити їх розподіл серед заявників на паритетних засадах, а також буде встановлено обмеження щодо отримання такої підтримки великими агрохолдингами (50 млн. грн. на одного суб'єкта господарювання з урахуванням пов'язаних осіб).

Очікуваний ефект: буде введено в експлуатацію понад 100 тваринницьких ферм та комплексів, створено 1 700 робочих місць, збільшено продуктивність корів на 1,5 %, виробництво молока зросте – на 0,5 % та м'яса – на 5 %.

- на державну підтримку фермерських господарств – 400 млн. гривень.

Мінекономрозвитку розроблено окремі новації:

1. З 1 січня 2020 року сімейні фермерські господарства мають можливість отримувати додаткову фінансову підтримку через механізм доплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (215 млн. грн.).

2. У 2020 році запроваджується новий напрям підтримки для фермерських господарств та сільгоспкооперативів - часткова компенсація витрат, пов'язаних із сертифікацією органічного виробництва (90 % вартості) (30 млн. грн.).

Очікуваний ефект: буде збільшено кількість об'єктів місцевої переробки сільськогосподарської продукції, зросте рівень зайнятості сільського населення, підвищиться рівень знань та вмінь сільського населення у впровадженні сільськогосподарської діяльності.

- на державну підтримку за напрямом компенсації сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 1000 млн. грн.

Очікуваний ефект: Експертна оцінка виробничих програм сільгоспмашинобудівників та прогнозованих обсягів продажів їх дилерів свідчить про збільшення обсягів реалізації вітчизняної техніки щонайменше на 15 % у 2020 році. Очікувані надходження податків і зборів у 2020 році від учасників програми та суміжних виробництв становитимуть близько

2342,3 млн. грн., з яких більше 550 млн. грн. – це податки на фонд оплати праці.

Економічний ефект від реалізації програми у 2020 році становитиме 1:1,7.

- на державну підтримку за програмою здешевлення кредитів – 1 200 млн. гривень.

Мінекономрозвитку розроблено окремі новації:

Компенсація відсотків з 2020 року буде зосереджена в одній програмі (об'єднано норми постанов Кабінету Міністрів України №№ 106, 107, 300) та буде проводитися через уповноважені банки (без участі облдержадміністрацій).

Учасники програми:

юридичні особи та ФОП – які провадять діяльність у галузі тваринництва та використали кредитні кошти на цілі тваринництва (обмеження 15 млн. грн. на 1 суб'єкта);

юридичні особи та ФОП – які мають чистий дохід (виручку) за останній рік до 20 млн. грн. та використали кошти за всіма видами діяльності (обмеження 5 млн. грн. на 1 суб'єкта);

юридичні особи та ФОП – які провадять діяльність у всіх галузях та використали кошти на придбання землі (обмеження 5 млн. грн. на 1 суб'єкта, буде враховано після впорядкування земельного законодавства).

Рівень компенсації: 1,5 облікової ставки НБУ, зменшеної на 5 % пункти.

Відшкодування кредитів поточних та капітальних інвестицій.

Один клієнт подає заявку на компенсацію лише у 1 уповноважений банк.

Доплата за минулі місяці (у разі недостатності бюджетних коштів).

Перелік одержувачів і банків щомісяця оновлюється та розміщується на сайті Мінекономіки. Компенсація не надається банкрутам та учасникам програми “Доступні кредити 5,7,9 %”.

* - уповноважений банк – це банк, що підписав з Мінекономіки Меморандум про загальні засади співробітництва. Станом на 01.01.2020 року - 38 уповноважених банків.

Очікуваний ефект: розширення доступу суб'єктів господарювання до пільгових кредитів банків, зменшення вартості кредитів для суб'єктів господарювання АПК та в результаті підвищення їх продуктивності.

- на державну підтримку галузі садівництва, виноградарства та хмелярства – 400 млн. гривень.

Мінекономрозвитку у 2020 році продовжуватиме частково компенсувати вартість створення плодово-ягідних культур, винограду та хмелю, будівництва холодильників та об'єктів із заморожування плодово-ягідної продукції, придбання ліній товарної обробки плодів, обладнання для висушування фруктів.

Компенсація буде надаватися в межах 30 відсотків вартості створення плодово-ягідних культур, винограду та хмелю, будівництва холодильників та об'єктів із заморожування плодово-ягідної продукції, придбання ліній товарної обробки плодів та обладнання для висушування фруктів без застосування нормативів витрат за напрямами.

Планується уніфікувати алгоритм нарахування та виплати державної підтримки (раз на рік), а також встановлено обмеження щодо отримання такої підтримки великими агрохолдингами (50 млн. грн. на одного суб'єкта господарювання з урахуванням пов'язаних осіб).

Очікуваний ефект: будуть закладені нові насадження інтенсивного типу на площі понад 4,0 тис. га, побудовані об'єкти зі зберігання та переробки продукції, що сприятиме підвищенню врожайності та збільшенню виробництва продукції з високою доданою вартістю, яка задовольнятиме потреби внутрішнього ринку, забезпечує нарощування експортного потенціалу, а також значно скорочуватиме обсяги імпорту. Крім того, будуть створені тисячі робочих місць.

В результаті проведених Мінекономрозвитку зустрічей визначені напрями та інструменти державної підтримки та підготовлені наступні законодавчі ініціативи:

розроблено проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», відповідно до якої закуплені племінні кози, введені в дію ферми та комплекси з утримання овець, кіз та аквакультури будуть включені до переліку об'єктів державної підтримки.

Крім того, Закон буде доповнено частиною 172.8, якою буде передбачено надання держпідтримки суб'єктам господарювання у вигляді часткової компенсації витрат зі створення плодово-ягідних насаджень, виноградників та хмільників.

- фонд гарантування кредитів – 240,0 млн. гривень.

З 2021 заплановано запровадити законодавчі ініціативи щодо:

формування механізмів, які надають гарантії здешевлення кредитів протягом всього терміну користування ними;

формування механізмів страхування сільськогосподарської продукції (реалізація норм Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою».

Разом з тим, під час обговорення питання денного представник Рахункової палати України зауважив, що Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» містить багато протирічних норм, які призводять до зловживань та неоднозначного тлумачення норм закладених у порядках використання коштів.

Профільними асоціаціями м'ясо-молочної галузі зауважено, що внаслідок системного зниження поголів'я молочного стада та відсутності власної повноцінної кормової бази, знижується валове виробництво сирого молока та надходження його на промислову переробку. Це призвело до монополізації сировинного ринку та встановлення високих закупівельних цін на молоко. З 28-ми країн-членів ЄС, у 26-ти ціни на молочну сировину нижчі, ніж в Україні.

Крім цього, зросли енергетичні, маркетинго-логістичні та трудові витрати. В результаті сформувалась висока собівартість виробництва, а ціни на готові молочні продукти стали вищими, ніж у ЄС і у світі, а значить неконкурентоспроможними на зовнішньому ринку. Це спричинило обмеження експортних поставок.

Молочна галузь із експортоорієнтованої перетворюється в імпортозалежну. За минулий рік експорт у вартісному еквіваленті знизився на 45 млн. доларів США в порівнянні з роком раніше, натомість імпорт зріс в 1,5 рази, тобто на 46 млн. доларів США. В кількісному виразі імпорт зріс по всіх товарних позиціях. Особливо це стосується сирів. У минулому році їх імпорт перевищив експорт в 3,2 рази. Відбувається масове ввезення продукції з країн ЄС: Польщі, Німеччини, Франції, Нідерландів, Італії, а також з Республіки Білорусь, де сировина значно дешевша від української, так як виробникам молока надається фінансова підтримка.

Через високі закупівельні ціни на сире молоко, заводи скорочують його переробку, в результаті біля 30% молокопереробних підприємств у 2019 році спрацювали зі збитками. Значних збитків зазнали потужні підприємства-експортери, які хоч і мають дозволи на експорт до Європи, але неконкурентоспроможні на зовнішньому ринку. Вони навіть не виконали поставок продукції в Європу за встановленими квотами.

Однією з причин високих цін на внутрішньому ринку також є висока ставка ПДВ на готову продукцію - 20%. У тих країнах, які масово поставляють молочні продукти до України, ставка ПДВ у декілька разів нижча. У Німеччині – 7%, Франції – 5,5%, Нідерландах – 6%, Угорщині – 9%, Польщі – 5% і навіть у Білорусі та Росії - 10%.

Внаслідок вищенаведеного українські торговельні мережі заповнюються більш дешевою продукцією з Європи та Білорусі, в той час, коли продажі вітчизняних продуктів знизились на 40%.

Враховуючи викладене, задля збереження молочного виробництва, забезпечення продовольчої безпеки країни, запропоновано сформувати комплексний підхід до розвитку виробничого ланцюжка: сільгоспвиробників, виробників молочних продуктів, ринків збуту.

Враховуючи вищезазначене, з метою підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору, збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю, вдосконалення інструментів стимулювання розвитку сільгосптоваровиробників задля

економічного розвитку сільських територій, забезпечення продовольчої безпеки країни учасники комітетських слухань **р е к о м е н д у ю т ь**:

1. Верховній Раді України:

1.1. Першочергово розглянути проект Закону України «Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві», реєстр. № 3047 від 10.02.2020;

2. Комітету Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики:

2.1. Забезпечити контроль за виконанням даних рекомендацій комітетських слухань.

3. Кабінету Міністрів України:

3.1. Розробити та подати в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», відповідно до яких закуплені племінні вівці, кози, введені в дію ферми та комплекси з утримання овець та кіз будуть включені до переліку об'єктів державної підтримки, а також збільшено до 80 % відшкодування вартості племенних (генетичних) ресурсів, буде передбачено надання держпідтримки суб'єктам господарювання у вигляді часткової компенсації витрат зі створення плодово-ягідних насаджень, виноградників та хмільників.

3.2. З метою гармонізації з законодавством ЄС, внести зміни до Закону України «Про дитяче харчування».

3.4. Рекомендувати повернути до сфери управління Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Державне агентство рибного господарства України.

4. Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України:

4.1. У термін до 10.03.2020 року розробити порядки використання коштів, за напрямками визначені у доповіді заступника Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Висоцького Т.М., зокрема:

- на державну підтримку галузі тваринництва – 1 000 млн. гривень.
Передбачити використання зазначеної суми виключно за наступними напрямками:

- часткове відшкодування вартості племенних (генетичних) ресурсів – 400 млн. грн.;

- часткове відшкодування вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів – 386 млн. грн.;

- за наявні бджолосім'ї – 100 млн. грн.;

- погашення кредиторської заборгованості за напрямками, які не виплачені у 2019 році – 114 млн. гривень.

- на державну підтримку фермерських господарств – 400 млн. грн.;

- на державну підтримку за напрямом компенсації сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 1000 млн. грн.

- на державну підтримку за програмою здешевлення кредитів – 1 200 млн. грн.;

- на державну підтримку галузі садівництва, виноградарства та хмелярства – 400 млн. грн. з врахуванням під час роботи наступних пропозицій профільних асоціацій, зокрема:

- залишити в дії Порядок використання коштів передбачених у державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства;

- залишити в дії Наказ Міністерства економіки № 745 від 19 грудня 2019 року з внесенням відповідних змін;

- провести перегляд та перерахування сум отриманих компенсацій в межах бюджетних коштів відповідно до нових нормативів для об'єктів ведених в експлуатацію у минулому та поточному році. У разі коли одержувачі подали належним чином оформлені документи для отримання часткової компенсації, а Міністерство економіки прийняло їх до виконання та здійснило перерахування коштів на рахунки одержувачів у сумах менших за розміри передбачені порядками, такому одержувачу здійснюється доплата такої різниці за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті поточного року;

- фонд гарантування кредитів – 240,0 млн. гривень.

4.2. Рекомендувати переглянути та розширити перелік техніки і обладнання, що використовується для поливу і зрошення, за напрямом компенсації сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва.

4.3. Розглянути можливість передбачити фінансову підтримку сільгосптоваровиробників:

- на виробництво продукції овочівництва, зокрема, на часткову компенсацію витрат на будівництво картоплесховищ;

- часткової компенсації вартості електроенергії, використаної для поливу на зрошувальних землях;

- часткового відшкодування вартості сортового та гібридного насіння вітчизняного виробництва.

4.4. З метою створення прозорих умов розподілу держпідтримки та створення сталих умов розвитку фінансово-господарської діяльності

агropідприємств, забезпечити розробку порядків використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмами підтримки сільгосптоваровиробників, беззмінний термін дії яких становив 3-5 років.

4.5. Розробити загальнодержавні програми щодо:

- агропромислового розвитку України;
- розвитку галузей вівчарства, козівництва, бджільництва та звірівництва;
- державної стратегії розвитку виробництва продуктів харчування для дітей різних вікових категорій.